

Anyagi és morális mélyponttól a MIDEM-díjig

Kovács Géza úgy véli, a menedzsment munkája sem válhat rutinná

A teljes működési struktúra átalakítása, névváltozás, kht-vá válás, több elbocsátási hullám levezénylése.

Kovács Géza, a Nemzeti Filharmonikusok főigazgatója számos nehéz időszakot élt át az együttessel.

Tizenhárom esztendő, közös történetük azonban sikerekben is jócskán bővelkedik, hiszen ebben az időszakban talált új vezetőre és saját, végleges otthonra a zenekar, megkétszereztek a törzsközönségüket, s olyan izgalmas kezdeményezésekben is részt vesznek, mint az internetes koncertközvetítés vagy a zeneiskolások bevonása a zenekari próbákba.

I Először 1993-ban kérték fel az Állami Hangversenyzenekar vezetőjének, akkor azonban még nem mondott a meghívásra, s nem hagyta ott a nehéz helyzetben lévő MÁV Szimfonikus Zenekart, amelynek élén szintén sok esztendőt töltött.

Két évvel később vállaltam csak a feladatot, amikor már a MÁV együttesénél életre hívtuk a zenekari alapítványt, és hosszú távú megállapodást kötöttünk a fenntartóval. Nagyon szerettem azt a zenekart, s akár életem végéig maradhattam volna az igazgatója, de csábított az Állami Hangversenyzenekar kínálta kihívás. Komoly átalakításra volt ugyanis szükség, hiszen a zenekar koncepciótlan módon működött, anyagi és morális mélyponton volt, és egyre jobban lemaradt az együttesek közötti versenyben. Eközben pedig a tagság úgy vélte, a Bécsi Filharmonikusok önrendelkezési jogát birtokolja és legalább azon a szinten muzsikál... Minden reform-kísérlet heves ellenállásba ütközött. Szörnyű állapotok uralkodtak, s a mindennapi megélhetés is gondot jelentett. Tudtam, ezen mindenképpen változtatnom kell, ha nem akarom, hogy az én igazgatásom alatt menjen teljesen tönkre a zenekar. S ebben a lehetetlen és rettenetes periódusban az én feladatomban lett az új művészeti vezető megkeresése. Először Gilbert Vargával tárgyaltam, végül azonban Kocsis Zoltán mellett döntöttem.

I Elég nagy felzúdulást keltett ez a lépés is...

Sokan lesújtó véleménnyel nyilatkoztak Kocsis karmesteri képességeiről... Pedig ahogy átvette az együttes irányítását, már az első évtől kiszélesedett a repertoár. Az első esztendők azonban az ő számára sem voltak egyszerűek. A helyzet azzal oldódott meg, hogy 2000-ben rendkívüli költségvetési támogatást kapott az államtól az akkor már Nemzeti Filharmonikusokként működő intézmény, de ezért cserébe látványos minőségi javulást is elvártak az együttestől. Minden muzsikus nemzetközi zsűri előtti, kétfordulós meghallgatáson vett részt, s ennek eredményei alapján a tagság negyedétől, 26 művésztől kellett megválnunk. A

többieknek azonban sikerült háromszorosára emelni a bérét. S ekkor tudtuk bevezetni azt a bérezési rendszert, amit a világban szerzett tapasztalataim alapján dolgoztam ki, s már 1997 óta szerettem volna megvalósítani. E szerint a muzsikások fizetésének nagyjából a fele az alpbér, 30-35%-a a szolgálatokért kapott pénzből tevődik össze, s minőségi pótlékban is részesülnek. Kidolgoztunk ugyanis egy négyfokú skálát, amelybe a zenekarvezető és a szólamvezető döntése alapján sorolják be a zenészeket. Így végre egy olyan rendszer született, ami a többletmunkát és a magasabb teljesítményt is honorálja. Megfelel minden munkajogi elvárásnak, a kollektív szerződésben is rögzítettük, és az együttes is elfogadta. Az elbocsátásokat követően aztán szerencsére lassan megnyugodtak a kedélyek, és 2001 tavaszára helyreállt a béke.

I Hogy mekkora utat járt be az utóbbi tíz esztendőben az együttes, talán az is jelzi, hogy a Bartók-lemezük nyerte el a legjobb szimfonikus zenekari felvételért járó díjat a Cannes-i MIDEM Classical Awards idején, január 30-i díjátadó gáláján. A Hungaroton által kiadott, a Bartók Új Sorozat szériájában megjelent CD-n a Kossuth-szimfónia és a Fából faragott királyfi hallható.

Amikor idekerültem, az együttesnek évek óta nem készült lemezfelvétele, a komoly minőségi gondok miatt... 2000-tól kezdtek ismét megjelenni CD-k, s mostanra már nívós sorozatokat mondhat magáénak a zenekar. Korábban az is jellemző volt, hogy minden, sokszor méltatlan haknit elvállaltak, ma azonban már nagyon szigorúan szelektálunk a felkérések között. Csak azokra a turnéokra mondunk igent, amelyek méltóak a Nemzeti Filharmonikusok rangjához. De hiába a teltházak koncertek, a sikeres kiadványok és turnék, anyagilag most sem érjük utol a legjobb, 2001-es esztendőt. Az állami támogatásból ugyanis ekkor tudtuk többszörösére emelni a fizetéseket, s jutott pénz hangszerek vásárlására is. 2002-ben, amikor kht-vé váltunk, egy számtani hiba folytán a minisztérium elfelejtett odaadni egy jelen-

tősebb összeget, s aztán ezt a pénzt később sem kaptuk meg. Ettől kezdve évről-évre jelentősen csökkent a büdzsénk... S bár 2003-ban volt egy kisebbfajta bérfejlesztés, ez minden évben tovább kopott. 2006 volt a legkatasztrófálisabb évünk, amikor év közben a felére akarták csökkenteni támogatásunkat, azt az összeget, amelynek a 90%-a bér, bérjellegű kiadás. Így is ma közel 200 millió forinttal kapunk kevesebbet, mint 2001-ben...

Ugyanakkor végre saját otthonra találtak...

2005-ig folyamatosan kerestük a helyünket, az volt a legrosszabb két esztendő, amikor lebontották a Filharmónia Vörösmarty téri épületét, amely 30 esztendőn keresztül szolgált a zenekar otthonául, és az együttes a Várba, a kottatár a Soroksári útra költözött, a menedzsment pedig maradt a belvárosban. S tulajdonképpen a Művészetek Palotájában is jóhiszemű, jogcím nélküli lakók voltunk, hiszen 2005 januárjában beköltöztünk, de csak júniusban kaptunk arról papírt, hogy valóban ez az új otthonunk. S miközben 2004-ben 58 milliót fizettünk ki az albérletekért, ahogy beköltöztünk, ennyivel lett kevesebb a támogatásunk... A koncerttermet 20 alkalommal kapjuk meg térítésmentesen, de a szolgáltató személyzetért ilyenkor is fizetni kell. Szerencsére a MűPával nagyon jó a kapcsolatunk, sok közös projektet szervezünk. Ezek közé tartozik az az új kezdeményezés is, amelynek lényege, hogy hangversenyeinket az interneten keresztül is meg lehet hallgatni, a www.classiclive.com címen. A netes koncertközvetítés ötlete a Lahti Szimfonikusoktól származik, s mi elsőként csatlakoztunk. A listán még olyan

együttesek vannak, mint a Royal Philharmonic, Stockholm Királyi, vagy a Brüsszeli Filharmonikusok de a Berlini Filharmonikusok erősen érdeklődnek a csatlakozás lehetőségéről. S ha valaki éppen élőben nem tudja meghallgatni a hangversenyt, akkor még három hétig megtalálja a felvételt a neten. Ezért egy napra 5 eurót kell fizetni, de aki akar, akár bérletet vásárolhat. A koncertekről szavazni is lehet, s az estjeinket elég sok csillaggal jutalmazza a közönség.

Ezt jelzi bérletvásárlóik egyre növekvő száma is, hiszen amikor beköltöztek a Palotába, sikerült megdupláznunk a hallgatószámukat.

Valóban nagy eredmény, akárcsak az, hogy 97%-os a látogatottságunk. S bár adhatnánk a jelenleginél is több koncertet, ennek sajnos gátat szabnak a pénzügyi lehetőségeink. Természetesen nagy munkát fektetünk abba, hogy ezt a publikumot megőrizzük. A menedzsment tevékenységében is nagyon fontos az állandó megújulás, nem válhat rutinná mindaz, amit csinálunk. A Baráti körrel is folytonosan ápoljuk a kapcsolatot, igyekszünk újdonságokat kitalálni, hogy még több ember csatlakozzon a társasághoz. Attól nehéz mindez, hogy az egyre kevesebb pénzből kell ugyanolyan jól működnünk, mint korábban...

Szerencsére más együttesek példája, nemzetközi tapasztalatok is segítséget jelentenek a munkájában, hiszen a főigazgatói posztja mellett a Magyar Zenei Tanács alelnöke, most a Zenekari Szövetség elnökévé választották, s két szervezetnek, az Európai Előadóművészeti Szövetségnek (PEARL) elnökségi, a Nem-

zetközi Előadóművészeti Társaságnak (SPA) igazgató tanácsi tagja.

Valóban hallok jó ötleteket, bár a pénzhány általánosan jellemző gond. Ahogy abban is mindenki egyetért, szükség lenne a zenei ifjúsági nevelésre. Erre törekszünk mi is, hiszen az idei évadtól zeneiskolásokat hívunk meg a próbáinkra, akik a muzikusok mellett ülve közvetlen közelről élhetik át a zene születését. Emellett olyan fiataloknak szóló, tizenöt részes televíziós sorozatot is szeretnénk indítani, amelynek Kocsis Zoltán a házigazdája, és nemcsak muzikál, hanem beszél is a darabokról. Kérdés persze, hogy hogyan lehet kinyitni olyan rétegek felé, akik egyébként nem motiváltak, nem érdeklődnek a komolyzene iránt... Fontosnak tartom azt is, hogy a Nemzeti Filharmonikus Zenekar két esztendeje az UNICEF nagykövete lett, akárcsak – bennünket követve! – a Berlini Filharmonikusok. Az együttesnek az a dolga, hogy az UNICEF-et minden lehető módon népszerűsítse. Ennek kapcsán harmadik éve jótékonyági koncertet is rendezünk, Legutóbb a Ruszlán és Ludmilla-nyitány, az Egy kiállítás képei, valamint Az állatok farsangja szerepelt, a szintén UNICEF nagykövet Sir Roger Moore narrátor szövegével. A hangversenyéről DVD-felvétel készült, s ezt hamarosan a világ minden táján terjesztik, bevételeit az UNICEF kapja.

Milyen menedzsmenttel ünnepelné szívesen a Nemzeti Filharmonikusok 100. jubileumát?

Olyannal, amely a legjobb légi-személyzetre hasonlít. Szinte teljesen észrevétlen, teszi a dolgát, és közben minden remekül működik.

R. Zs.

A Székesfővárosi Zenekartól a Nemzeti Filharmonikusokig

A merész gondolat, hogy új zenekart kellene alapítani, Bor Dezsőnek, a Fővárosi Könyvtár egyik zenekedvelő tisztviselőjének jutott eszébe 1922 vége felé. Neki is kezdett a szervezésnek, s olyan tisztviselőket, pedagógusokat, orvosokat nyert meg ennek az ügynek, akik kedvelték a zenét, és tisztességes színvonalon muzsikáltak. 1923. február 12-én már szerényebb házi koncertet is tartottak, amelynek bevételéből sikerült megvásárolni egy kisebb gyári zenekar felszerelését. Egyre több tag jelentkezett, így 1923. áprilisi 5-én a Székesfővárosi Zenekar már meg is tarthatta díszhangversenyét a Pesti Vigadóban, Bor Dezső vezényletével.

Az első időszakban az Állatkertben és a Gellért fürdőben játszottak rendszeresen, s a Vigadóban és a Zeneakadémián is felléptek. Ők voltak az első szimfonikus együttes, amelynek a rádió közvetítette koncertjét. A zenekar hangversenymestereként Vaszy Viktor muzsikált, aki néha dirigálta is az együttest.

Már túl voltak 150, vigadóbéli fellépésen, amikor a tízéves születésnapjukat zenészerzői pályázattal ünnepelték, s a verseny egyik győztese Ábrányi Emil lett Epikus szvitjével. Már az 1934-es szezontól két bérletsorozatot hirdethettek. Egyre többször játszották Kodály műveit, s Bartók Béla személyesen is közreműködött a Székesfővárosi Zenekar három hangversenyén. Ferencsik János először 1934-ben dirigálta az együttest, s Doráti Antal, Solti György mellett külföldi karmesterek és szólisták is érkeztek. Muzsikáltak a Károlyi-kertben, a Városmajorban, sétahajó-koncerteket is rendeztek. Időközben azonban a zenekarnak komoly versenytársa is akadt: a Budapesti Hangversenyzenekar. Ezt az együttest 1930-ban, a Városi Színház bajbajutott, munkanélküliségtől tartó zenészei hozták létre, s hamar népszerűvé vált. Már a bemutatkozó koncertjükön Bruno Walter állt a karmesteri dobogón, s vendégeik között volt Otto Klemperer, Fritz Busch, Hans Knappertsbusch, Bernardo Molinari.

A két együttest 1939-ben, erőszakosan vonták össze, s ekkor lett hivatásosan működő zenekar. Dr. Csilléry Béla lett a vezetője, Bor Dezső másodkarmesteri kinevezést kapott.

S bár megtartotta a Székesfővárosi Zenekar nevet, tagjainak többsége a BHZ-ből származott. S ebben az időszakban az együttest számos világhírű maestro dirigálta: Willem Mengelberg,

Ernest Ansermet, Sergio Falloni, Hans Swarowsky-muzsikált velük. Néha saját kompozícióit Kodály dirigálta az együttes élén. A zenekar 1940-ben kezdett el vidéki turnéra indulni, s a koncertjeik száma is egyre nőtt. Még 1943-ban is folyamatosan dolgoztak, s utoljára 1944. december 16-án, Budapest ostroma előtt léptek pódiumra, amikor Lehár Ferencről A mosoly országát adták elő.

S aztán Budán még tartott az ostrom, de Pesten, a Magyar Színházban már koncertet tartottak. Fűtés nem volt, becsorgott a hó, s a muzsikások télikabátban játszottak, de Sergio Falloni vezényletével előadták a Himnuszt, Beethoven Egmont-nyitányát és V. szimfóniáját.

Amikor helyre állt a rend, 64 főre nőtt a zenekar létszáma, s Fricsay Ferencet és Somogyi Lászlót nevezték ki karnagynak. A hivatalosan is újjászervezett Székesfővárosi Zenekar 1945. április 7-én adta első hangversenyét. Az együttest Ferencsik is sűrűn dirigálta.

Világhírű szólisták játszottak velük, Yehudi Menuhin jótékonyági fellépést vállalt a magyar művészek javára, s a zenekar előadásainak színvonala is örömdetesen nőtt.

1947-ben, az akkor már 93 tagú együttes ausztriai turnéra vállalkozott, s hangversenyük nagy sikert aratott.

1947-től nem karmester, hanem dr. Bartha Dénes zenetörténész-tudós lett az együttes irányítója. Ő a zenekar hagyományainak szellemében különösen nagy hangsúlyt helyezett a népművelésre. Ekkoriban Otto Klemperer is gyakran dirigálta az együttest, de vezényelte a zenekart Leonard Bernstein és Erich Kleiber is.

1949-ben megváltozott az együttes neve Székesfővárosi helyett Fővárosira keresztelték át, s a vezetőséget is leváltották, Vermes István lett a zenekar irányítója.

1952-ben ismét új nevet kaptak. Létrehozták az Országos Filharmónia szervezetét, Tardos Béla került az igazgatói székbe. Az együttes a továbbiakban a Filharmónia keretében működött, Magyar Állami Hangversenyzenekar néven. Vezető karmestere pedig Ferencsik János lett.

Az együttes 1956-ban, a forradalom előestéjén, október 22-én is játszott, Mario Rossi dirigált, Cziffra György pedig Bartók II. zongoraversenyét adta elő. Ezután legközelebb december 31-én adott hangversenyt a zenekar Ferencsik vezényletével, s a programban, amelynek szólistája Ko-

vács Dénes volt, Beethoven hegedűversenye, Egmont nyitánya és Erocája hangzott el. A gyászindulót állva hallgatta végig a koncert közönsége...

Januártól folytatódott a hangversenyek sora. Tátrai Vilmos koncertmester a nagyzenekar mellett megalakította a Kamarazenekart, s elindult a külföldi turnék sora is. Olyan művészek vezényelték az együttest, mint Lorin Maazel, John Barbirolli vagy Igor Sztravinszkij.

A martonvásári Brunszvik-kastély parkjában 1958-ban adta első koncertjét a zenekar. Ebben az időszakban már az ország legrangosabb együttesének számított, külföldön azonban a másodvonalhoz tartozott. Olyan zenekar volt, amely időnként elérte a legjobbkat színvonalát, tartósan azonban mégsem ezek szintjén teljesített. Nem csoda, hiszen minden tagja a zenekari munka mellett tanított, és kamarazeneszként is fellépett. Az ÁHZ-hoz egyre több neves dirigens, köztük Zubin Mehta, Leopold Stokowski, Claudio Abbado, Cristoph von Dohnányi, Lamberto Gardelli és Giuseppe Patané jött vezényelni.

1984-ben elhunyt Ferencsik János. Helyére nem volt könnyű méltó utódot találni. Átmeneti megoldásként 1986-tól Lamberto Gardellit hívták meg első vendégkarmesternek, s ő egészen 1992-ig tartotta meg vendégirigensi címét.

Majd Kobayashi Ken-Ichiro személyében találtak új vezetőre, s ő 1987-ben kapta meg az igazgatói kinevezését. Tíz éven keresztül volt az ÁHZ első embere. 1992-ben főzeneigazgató lett, a zeneigazgatói tisztséget Lukács Ervin, az első vendégkarmesterét pedig Fischer Adám töltötte be. Jurij Szimonov és Aldo Ceccato is rendszeresen vezényelte a zenekart.

Az együttes számos európai és tengerentúli turnénak tett eleget. Kobayashi 1997-ben, kölcsönös megegyezéssel adta fel a posztját, s ekkor örökös-elnök karnagyi címet kapott.

Az időközben igazgatóvá kinevezett Kovács Géza feladata volt az utód megtalálása. Eleinte Gilbert Vargával tárgyaltak, majd 1998-ban Kocsis Zoltán vállalta el az ÁHZ vezetését.

1997-ben megszűnt a Nemzeti Filharmónia, s így az Állami Énekkar és a Filharmónia kottatárának a csatlakozásával létrejött a Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar, Kottatár.

Kovács Sándor:

A zenekar története című írása alapján, amely a Hang-szálak című kötetben kapott helyet